

@fosselat

پیامت اکرم الحبيب

موضوع

مستندات قرآنی سنت امتحان و ابتلا

محک انسان ها و امت ها

تهیه شده توسط حجت الاسلام علی رجبی

...وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً...

و می آزماییم شما را به بد و نیک آزمودنی

انبیاء ۳۵

@fosselat

- ۱) "تار"، "تور" و "تیر" خداوند برای جذب انسان ها (سخن مرحوم دولابی)
- ۲) تناسب مصائب با افراد (حدیث امیرمؤمنان (ع))
- ۳) اقسام امتحان در نگاه امام شهید (سخن رهبر انقلاب)
- ۴) مفهوم شناسی و حقیقت یابی سنت امتحان (مقدمه)
- ۵) طوایف سه گانه آیات آزمایش
- ۶) آیات قرآن مربوط به سنت امتحان
- ۱- گمان باطل آزادی انسان، بدون آزمون (عنکبوت ۲ و ۳)
- ۲- قبول شدگان در آزمون الهی و پاداش ایشان (بقره ۵۵ و ۱۵۷)
- ۳- آزمونها، شرط ورود به بهشت (بقره ۲۱۴)
- ۴- گردش روزگار، خالص کننده مومنان (آل عمران ۱۴۰ الی ۱۴۲)
- ۵- آزمایش، برای تشخیص مومن حقیقی (توبه ۱۶)
- ۶- آزمون های سالانه (توبه ۱۲۶)
- ۷) آموزه های هدایتی و پیام های تربیتی مستندات قرآنی سنت امتحان
- ۸) دعا هنگام بلا و سختی ها
- ۹) فضیلت صبر بر مصیبت های دنیا

تار، تور و تیر خداوند برای جذب انسان ها

_ مرحوم حاج اسماعیل دولابی از عرفای روشن ضمیر می فرمود:

خدا یک «تار» و یک «تور» و یک «تیر» دارد.

با «تار و تور و تیر» خود آدم ها را جذب می کند.

تار خدا «قرآن» است. نغمه های قرآن آسمانی است خیلی ها از این طریق جذب می شوند. خیلی ها را با

تور جذب خودش می کند، مثل «مراسم اعتکاف» و «مراسم ماه رمضان» و «شب قدر».

تیر خدا همان «بارهای مشکلات» است،

غالب آدمها را از این طریق جذب خودش می کند. اولیای خدا برای مشکلات لحظه شماری می کردند.

[محک انسان ها و امت ها، ص ۵۱]

زد به تیرم، بعد چندین انتظار

گرچه دیر آمد، خوش آمد تیر یار

شد دلم آسوده، چون تیرم زدی

ای سرت گردهم! چرا دیرم زدی؟

«شیخ بهایی»

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ:

إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدَبٌ

برای ظالم ادبست

همانا گرفتاری

وَلِلْمُؤْمِنِ إِمْتِحَانٌ

و از برای مؤمن آزمودن

و لِلْأَنْبِيَاءِ دَرَجَةٌ

و از برای پیغمبران درجه

و لِلأَوْلِيَاءِ كَرَامَةٌ.

و از برای اولیا کرامت

[بحارالانوار، ج ۷۸ ص ۱۹۸]

عاشقان را خدا بلا باشد

عاشقی بی بلا کجا باشد

اقسام امتحان در نگاه امام شهید (سخن رهبر انقلاب)

اقسام امتحان در نگاه امام شهید رحمت الله علیه در این باره می فرماید :

«برادران و خواهران من! امتحان برای همه است. وقتی در **مقیاس یک ملت** ملاحظه کنیم، می بینیم همه ملت‌ها، در فراز و نشیب زندگی، دچار امتحان می شوند.

در **مقیاس افراد** هم که نگاه کنیم، همه افراد دچار امتحان می شوند. امتحان‌ها مختلف است؛ اما هست. آنجا که لذتی بر سر راه انسان پیدا می شود و نفس انسان، به آن لذت که خلاف شرع است، راغب می گردد، آنجا جای امتحان است....

در **مقیاس امت‌ها و ملت‌ها** ، وقتی به ثروت و قدرتی می رسد، به پیروزی ای دست می یابد، آنجا جای امتحان آن ملت است.

اگر ملت‌ها بتوانند در اوج قدرت، خودشان را سالم نگه دارند، از امتحان سرافراز بیرون آمده اند....»

خطبه های نماز جمعه تهران ۲۹ بهمن ۱۳۷۲

مفهوم شناسی و حقیقت یابی سنت امتحان (مقدمه)

- امتحان و آزمایش یکی از **سنت های غیر مشروط و فراگیر** است ، یعنی در تحقق ، منوط به اراده و افعال انسان ها نیست ، مردم چه بخواهند ، چه نخواهند ، مورد ابتلا و امتحان واقع می شوند.
این سنت در قرآن با تعبیراتی مانند :

۱- "**ابتلا ، بلا**" امتحان کردن کسی یا چیزی تا صفات و خصوصیات باطنی نهفته در درونش آشکار شود

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ {۱۵}
وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ {۱۶} (فجر ۱۵ و ۱۶)

۲- **تمحیص** ، خالص کردن و برطرف نمودن ، عیب و ایراد از یک چیز. متمایز کردن
...لِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ... (آل عمران ۱۵۴)

۳- **فتنه** یعنی قرار دادن طلا در آتش است تا ناخالصی آن معلوم شود
وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ (انفال ۲۸)

۴- **امتحان** از ریشه "مَحَن" به معنای آزمایش و اختبار [باب افتعال]
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاْمْتَحِنُوهُنَّ (ممتحنه ۱۰)

=> با همه این کلمات و تعبیر ها ، **حقیقت ابتلا این است که صحنه دنیا با همه مظاهر آن ، وسیله امتحان امت ها و بندگان خداست تا ظرفیت های نهفته بروز کرده و صاحبان صدق و کذب و ایمان و نفاق از هم متمایز و حجت پروردگار بر همگان تمام شود .**

طوایف سه گانه آیات آزمایش

۵

@fosselat

آیات قرآن درباره آزمودن انسان ها سه دسته اند :

۱- آیاتی که بر آزمون همه انسان ها به انواع خوبی ها و بدی ها ، نعمت ها و نقمت ها توانگری و تهیدستی ها ، بیماری ها و سلامتی ها و ... دلالت دارند ، مانند :

وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ (اعراف ۱۶۸)

بدکاران را به خوشی ها و رنج ها آزمودیم

وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنًا (انبیاء ۳۵)

و ما شما را [چنان که سزاوار است] به خیر و شر آزمایش می کنیم

۲- آیات آزمون به نعمت ، مانند :

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ (مائده ۴۸)

و اگر خدا می خواست همه شما را به صورت امت واحدی شکل می داد، ولی می خواهد شما را با آنچه عطایان کرده بیازماید

وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَبْلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ (انعام ۱۶۵)

و [مرتبه معنوی و مادی] برخی از شما را بر بعضی دیگر به درجاتی بالا برد تا شما را در آنچه عطایان کرده بیازماید

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ (فجر ۱۵)

اما انسان، چون پروردگارش در جهت آزمایش او، با حفظ شخصیتش نعمت و سودی به او رساند، [و رفاه و راحتی نصیبش کند] می گوید: پروردگارم گرامی ام داشت

فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوكُمْ أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ (نمل ۴۰)

وقتی تخت را نزد خود برقرار دید گفت: این از احسان پروردگار من است تا مرا بیازماید که آیا سپاس گزارم یا ناسپاسم؟

۳- آیاتی که آزمون به نقمت ، خوف ، گرسنگی و ... را می رسانند ، مانند :

وَلَنَبْلُوكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ (بقره ۱۵۵)

مسلماً شما را به چیزی از ترس، گرسنگی، کاهش بخشی از اموال و جان ها و نیز محصولات نباتی، آزمایش می کنیم

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ (فجر ۱۶)

و اما زمانی که باز در جهت آزمایشش رزقش را بر او تنگ بگیرد، می گوید: پروردگارم مرا خوار کرده است!

@fosselat

۴) آیات قرآن مربوط به سنت امتحان

- ۱- گمان باطل آزادی انسان . بدون آزمون (عنکبوت ۲ و ۳)
- ۲- قبول شدگان در آزمون الهی و پاداش ایشان (بقره ۵۵ و ۵۷)
- ۳- آزمونها . شرط ورود به بهشت (بقره ۲۱۴)
- ۴- گردش روزگار . خالص کننده مومنان (آل عمران ۱۴۰ الی ۱۴۲)
- ۵- آزمایش . برای تشخیص مومن حقیقی (توبه ۱۶)
- ۶- آزمون های سالانه (توبه ۱۲۶)

آیات قرآن مربوط به سنت امتحان

گمان باطل آزادی انسان ، بدون آزمون

أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا

آیا پنداشته اند مردم که رها می شوند

أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا [به مجرد] اینکه بگویند ایمان آورده ایم

وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ {۲} در حالی که ایشان آزمایش نشوند .

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ و هر آینه آزمودیم آنان را که پیش از ایشان بودند

فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا پس قطعا می شناسند خدا آنانی را که راست گفته اند

وَلْيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ {۳} و قطعا خوب می شناسند دروغگویان را

آیات قرآن مربوط به سنت امتحان

قبول شدگان در آزمون الهی و پاداش ایشان

@fosselat

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ
وَالْجُوعِ
وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ
وَالْأَنْفُسِ
وَالثَّمَرَاتِ
وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ {155}
الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ
قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ {156}
أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ {157}

و البته می آزمایشیم شما را به چیزی از ترس
و گرسنگی
و کاهش از اموال
و جان ها
و محصولات
و مزده ده شکیبایان را :
کسانی که چون برسد به آنان حادثه ناگواری ،
گویند همانا ما از آن خداییم و به یقین ما به سوی او بازگشت کننده ایم
آنان بر آنهاست درود هایی از [سوی] پروردگارشان و رحمتی
و آنان خودشان هدایت یافته اند

@fosselat

۶

آیات قرآن مربوط به سنت امتحان

آزمون ها ، شرط ورود به بهشت

۳

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ يا [اینکه] پنداشته اید که درآیید [به] بهشت

وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ حال آنکه هنوز نیامده بر [سر] شما ماجرای کسانی که گذشتند پیش از شما؟!

مَسَّتْهُمْ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزَلُوا رسید به آنان سختی و رنج و لرزانده شدند ،

حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ تا آنکه می گفتند پیامبر و کسانی که ایمان آوردند با او :

کی [میآید] یاری خدا ؟

مَتَى نَصْرُ اللَّهِ

آگاه باشید که به یقین یاری خدا نزدیک است

أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

@fosselat

۶

آیات قرآن مربوط به سنت امتحان

گرددش روزگار، خالص کننده مومنان

۴

إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ
 اگر برسد به شما زخمی، پس به راستی رسیده است
 به گروه [کافران نیز] زخمی مانند آن،

و این روزها [ی شکست و پیروزی را] به نوبت می گردانیم آن را میان مردم،

و تا بشناسد خدا کسانی را که ایمان آوردند

و بگیرد از شما گواهانی را،

و خدا دوست نمی دارد ستمکاران را،

و تا خالص گرداند خدا کسانی را که ایمان آوردند

و نابود سازد کافران را

یا [اینکه] پنداشته اید که داخل می شوید به بهشت

حال آنکه هنوز نشناخته باشد خدا کسانی را که جهاد
 کردند از شما و [اینکه] بشناسد شکیبایان را

آل عمران ۱۴۰ الی ۱۴۱

وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا

وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ {140}

وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا

وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ {141}

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ

وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ

آیات قرآن مربوط به سنت امتحان

۵ آزمایش ، برای تشخیص مومن حقیقی

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا

آیا پنداشته اید که [به حال خود] وا گذاشته می شوید ،

وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ

در حالی که هنوز نشناخته باشد خدا آن کسانی را که جهاد کردند از شما

وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً

و نگرفتند غیر از خدا و پیامبرش و مومنان همراهی را ؟

وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

و خدا آگاه است به آنچه می کنید .

آیات قرآن مربوط به سنت امتحان

آزمون های سالانه

أَوَّلًا يَرَوْنَ

آیا نمی بینند [منافقان]

أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ

که یقینا ایشان آزموده می شوند در هر سال یکبار یا دوبار؟

ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ

باز هم توبه و بازگشت نمی کنند

وَلَا هُمْ يَذْكُرُونَ

و نه ایشان پند می گیرند

آموزه های هدایتی و پیام های تربیتی مستندات قرآنی سنت امتحان

نگاه اجمالی به آیات مذکور (۶ مورد) ، گویای این حقیقت است که :

۱- **امتحان و ابتلا یک قانون کلی و سنت دائمی پروردگار است** و خداوند برای شکوفا کردن استعداد های نهفته (و از قوه به فعل رساندن آنها) و در نتیجه پرورش دادن بندگان آنان را می آزماید .

۲- سنت امتحان هم در امور و **شئون فردی** جریان دارد و هم در امور و **شئون اجتماعی** .

۳- هیچ فرد یا جامعه ای از آزموده شدن گریز و گزیر ندارد.

۴- این سنت ، با ابزارهای گوناگون که ارتباط با انسان دارد ، انجام میگیرد

۵- انسان با عبرت و بهره گیری از عوامل و راهکارهایی می تواند در امتحان الهی توفیق پیدا کرده از آثار و برکات آن بهر مند شود .

آگاهی : در قرآن کریم در کنار بیان قانون کلی امتحان ، به **فلسفه و چرایی امتحان** ، ابزار ها و راه های امتحان ، راه های توفیق در امتحان الهی ، مصادیق تاریخی امتحان الهی پیامبران ، امت ها ، و برخی از افراد اشاره کرده است .

دعا هنگام بلا و سختی ها

اول : کلمه استرجاع هنگام مصیبت

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ

قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ (بقره ۱۵۶)

دوم : امیر مومنان علی علیه السلام : در هنگام هر سختی و مشکل بگو :

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

(هیچ نیرو و قدرتی جز با خداوند والا و بزرگ نیست)

=> در این صورت آن سختی از میان می رود (اگر خدا خواهد)

سوم : امام رضا علیه السلام : پدرم را در خواب دیدم فرمود :

پسرکم ! هرگاه در سختی و گرفتاری بودی ، این جمله را بسیار بگو :

«يَا رَئُوفُ يَا رَحِيمُ»

(ای بسایر مهربان ، ای پیوسته مهرور).

آنچه در خواب می بینی چنان است که در بیداری می بینی

فضیلت صبر بر مصیبت‌های دنیا (حدیث قدسی)

@fosselat

[بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۹۲]

- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَاكِيًا عَنِ اللَّهِ تَعَالَى:

« إِذَا وَجَّهْتُ إِلَى عَبْدٍ مِنْ عِبِيدِي مُصِيبَةً

هنگامی که بنده خود را بمصیبتی

فِي بَدَنِهِ أَوْ مَالِهِ وَوُلْدِهِ

در بدن و یا مال و یا فرزندش گرفتار کردم

ثُمَّ اسْتَقْبَلَ ذَلِكَ بِصَبْرٍ جَمِيلٍ

و آن بنده این مصیبت و گرفتاری را با صبر و گشاده‌روئی استقبال نمود

=> اسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ أَنْ أَنْصِبَ لَهُ مِيزَانًا أَوْ أَنْشُرَ لَهُ دِيْوَانًا.

من شرم دارم از اینکه در روز قیامت میزان عمل برای او نصب و یا پرونده اعمال او را باز کنم